

Ruscia – Hungaria – Europa

• Ruscía •
• Hungaria •
• Europa •

Ünnepi kötet
FONT MÁRTA
professzor asszony
70. születésnapjára

Szerkesztette

BAGI DÁNIEL – BARABÁS GÁBOR – FEDELES TAMÁS – KISS GERGELY

Kronosz Kiadó
Pécs, 2022

A kötet megjelenését támogatta:

MTA – PTE – ELTE Középkori magyar egyházi archontológia
1000–1387 Kutatócsoport
Pécsi Tudományegyetem Egyháztörténeti Kutatóközpont
A PTE BTK Középkori és Koraiújkori Történeti Tanszéke

A borító Myroslav Voloscuk a Pantheleimon-templomot
ábrázoló fotójának felhasználásával készült.
Font Márta portréfotóját Mánfai György fotóművész készítette (2021)

ISBN 978 615 6339 45 4

© Szerzők, 2022

© Szerkesztők, 2022

© Kronosz Könyvkiadó Kft., 2022

Tartalom – Table of Contents

Köszöntő	9
Laudatio	11
Tabula Gratulatoria	13
ÁRVAI TÜNDE	
Egy birodalmi grófnő a Magyar Királyságban: Cillei Anna	15
BAGI DÁNIEL	
A 14–15. századi lengyel elbeszélő források és a lengyel annalisztika magyar adatainak kutatási lehetőségei	31
BARABÁS GÁBOR	
„ <i>ipsius ducis et prefati regis</i> ”. A magyar királyi család és a pápai küldöttbírótság a tatárjárástól a 13. század végéig	45
BÁLING PÉTER	
A magyarok országáról, melyet hajdan Pannóniának hívtak. Jakob Unrest Magyar Krónikája	61
BÁRÁNY ATTILA	
A Hit Védelmezője és a török	75
BÉLI GÁBOR	
A nők rendelkezési joga Magyarországon az Árpád-korban	103
BÓTOR TÍMEA	
Moszkva uralmának hármas rendszere az 1340-es évektől a 15. század közepéig	119
BUJÁK GÁBOR	
A szepesi prépost és a plébánosok. A szepesi százszok megtelepedése az egyháztörténet szemszögéből	135
BUZÁS GERGELY	
Mosaburg – Zalavár kora középkori templomai	152

CSEERNUS SÁNDOR	
Tölgyfa alatt terem az igazság, avagy az ecsettel írott történelem	213
FARKAS CSABA	
Lackfiak és familiárisaik a 14. század közepén	228
FEDELES TAMÁS	
Újabb adatok Pécs 15. századi történetéhez	244
HORVÁTH ILLÉS	
Megjegyzések a Sárkányos Társaság alapításának történetéhez.	
Az életet adó Szent Kereszt és Szent György mártír szíve	256
HUNYADI ZSOLT	
Eufrozina királyné, a dinasztia és a johanniták:	
egy újragondolt kontextus	273
JANKOVITS LÁSZLÓ	
Városlakó és vadász. Jacobus Piso: <i>Ad Leptam</i>	293
NORBERT KERSEN	
Hungary as a Place of Exile in the Middle Ages	300
KISS GERGELY	
„ <i>Facultatem concedit conferendi beneficia</i> ”. Külföldiek	
magyarországi egyházi javadalmakban a 14. század első felében	321
KÖRMENDI TAMÁS	
Imre király és András herceg trónviszálya	
a dalmáciai Tengeremelléken	354
MAKAI JÁNOS	
Fejedelmek és püspökök Északkelet-Ruszbán	
a 13. század első harmadában	372
MALÉTH ÁGNES	
Johannes de Amelio 1339-es átiratai. Adalékok	
az AAV AA Armaria I–XVIII fond magyar vonatkozású	
okleveleinek történetéhez	388
OBORNI TERÉZ	
János király szakácsa, Bereckfi Mihály	403
ORSÓS JULIANNA	
Kiskorúak és gyámoltalanok a Laienspiegelben	414
PETNEKI ÁRON	
„ <i>Holnap, ha Isten adja, mindkét mecsetben Te Deumot énekelünk.</i> ”	
Sobieski és a felszabadító háborúk szécsényi epizódja,	
1683. november 10.	426

PETROVICS ISTVÁN	
Elöljárók, városvezetés és oklevéladás a középkori és kora újkori Temesváron	444
PÓSÁN LÁSZLÓ	
Az észak-atlanti szigetek a Hanza-kereskedelemben	460
REICH SZABINA	
A fémművesség emlékei a középkori Székesfehérváron	482
RIBI ANDRÁS	
A prépost és a káptalan egyezsége 1512-ben. Megjegyzések a fehérvári falakon kívüli Szent Miklós-társaskáptalan késő középkori történetéhez	510
F. ROMHÁNYI BEATRIX	
Kálmán herceg és a pálosok	529
SASHALMI ENDRE	
Nyikolaj Mihajlovics Karamzin, „ <i>Egy orosz állampolgár véleménye</i> ” (1819) című feljegyzésének politikai kontextusa és eszmeisége	536
SOLYMOSI LÁSZLÓ	
A zágrábi püspökség helye az Árpád-kori egyházszervezetben	549
SROKA, STANISŁAW A.	
I. (Jagelló) Ulászló magyar király titkai	565
SZENDE, KATALIN	
Narrating a Location. Foundation Stories of Cathedral Cities in East Central Europe	575
SZENDE LÁSZLÓ	
Zichy István és a magyar őstörténet	600
THOROCZKAY GÁBOR	
Gyulafehérvár korai egyházi történetéhez. A Hierotheos-féle térítés	618
VARGA BEÁTA	
Az ukrán nemzeti újjászületés kezdeti szakasza Galíciában 1772-től a „Népek Tavaszáig”	628
VÉGH FERENC	
„Domina Helena Zriniana [...] mortem eluctata [...] anno Salutis MDCCIII. aetatis LX. die XVII. Februarii”. Mikor és hol született Zrínyi Ilona?	641
VESZPRÉMY LÁSZLÓ	
Egy világkrónika rétegei. Johannes de Utino folytatója (BAV, Ott. Lat. 479)	653

WEISZ BOGLÁRKA	
Bocabánya középkorinak vélt oklevelei	671
ZSOLDOS ATTILA	
Kérdések a jászok magyarországi történetének korai szakaszához	700
Interjú Prof. Dr. Font Mártával	719

MALÉTH ÁGNES

Johannes de Amelio 1339-es átiratai

Adalékok az AAV AA Armaria I–XVIII fond
magyar vonatkozású okleveleinek történetéhez*

Johannes de Amelio's transcripts from 1339

*Some details on the history of the manuscripts related to Hungary
preserved in the AAV Armaria I–XVIII fond*

The primary sources of the research on 14th-century papal–Hungarian relations are the documents published by the major institutions of the Papal Curia. In addition to these, the Vatican Apostolic Archives hold several minor fonds, arranged neither chronologically nor thematically, which also contain documents of Hungarian relevance. The Archivum Arcis Armaria I–XVIII differs from the rest of the minor fonds, not only because the documents it contains are similar in nature, but also because it collects a distinctively large number of document pairs: originals and their transcripts from 1339. The present paper examines the origins of the composition of this specific fond, and the reasons for the copies being made in 1339. The answers to these questions must be sought primarily in the 14th-century history of the Apostolic Archives whose analysis also provides additional information for the study of the documents of Hungarian relevance preserved in the Armaria I–XVIII fond.

Keywords: Vatican Apostolic Archives, transcripts, papal–Hungarian relations, Johannes de Amelio, Benedict XII

A 14. századi pápai-magyar kapcsolatok kutatásának elsődleges forrásai azok a gyűjtemények, amelyek a pápai Kúria nagy intézményei által kiadott dokumentumokat tartalmazzák (Camera Apostolica Introitus et Exitus, Obligationes et Solutiones, Collectoriae; Registra Avenionensia, Registra Vaticana, Registra Supplicationum¹). Ezek mellett azonban több kronologikusan és tematikusan nem ren-

* A tanulmány elkészültét a „Pápai megbízottak a 14. századi Magyarországon – online adattár – Papal delegates in Hungary in the XIVth century – online database (NKFIH NN 124763)” projekt támogatta.

¹ Ez az iratsorozat VI. Kelemen idejétől áll rendelkezésünkre. A magyar vonatkozású kérvényeket Bossányi Árpád gyűjtötte össze és adta közre. BOSSÁNYI 1916; BOSSÁNYI 1918.

dezett, kisebb fond is található a Vatikáni Apostoli Levéltárban, amelyek magyar vonatkozású okleveleket is magukba foglalnak. Ilyen egyrészt az Archivum Arcis Armaria C,² valamint az Instrumenta Miscellanea, amelybe az avignoni regisztrumkönyvekből kiszakadt lapokat is rendezték.³ Az Archivum Arcis Armaria I–XVIII. karakterében eltér az előbb említett két gyűjteménytől, nem csak azért, mert a benne található iratok jellegükben hasonlóak, hanem azért is, mert a fondban feltűnően sok a dokumentumpár: eredeti oklevelek és azok 1339-es átirata. Néhány itt őrzött magyar vonatkozású forrás ma már a Magyar Nemzeti Levéltár Diplomatikai Fényképgyűjteményében is elérhető, így IV. Béla több oklevele, valamint két, IV. Lászlóhoz köthető dokumentum 1339-es átirata is.⁴ Az Armaria I–XVIII. fond említett jellegzetességeire a Vatikáni Apostoli Levéltárban végzett kutatásaim során figyeltem fel, elsősorban a XII. Benedek idején elkészült átiratok miatt. Elsősorban az keltette fel az érdeklődésemet, hogy milyen okokkal magyarázható a fond különös összetétele, a magyar vonatkozású dokumentumok közül miért éppen a jelenleg ott találhatóakat gyűjtötték egybe, és mi indokolta a másolatok elkészítését 1339-ben. A kérdésekre elsősorban a pápai levéltár 14. századi történetében kell keresnünk a választ, ennek ismertetése adalékokkal szolgálhat az itt őrzött magyar vonatkozású dokumentumok történetének megismeréséhez.

*

A pápai udvar a 15. századig sem különálló könyvtárral, sem levéltárral nem rendelkezett, így az egyházi, teológiai, liturgiai és más szempontokból jelentős köteteket és a különböző kéziratokat a mozgatható értéktárgyakkal együtt a kincstárban őrizték.⁵ V. Kelemen (1305–1314) megválasztása után a pápai udvar itáliai birtokaitól való tartósnak bizonyuló távolmaradása, vagyis az avignoni korszak kezdete miatt két kincstár jött létre.⁶ Egyrészt a *thesaurus antiquus*, a pápai udvar korábbi ingóságai, amelyeket XI. Benedek Perugiába szállíttatott 1304-ben, és amelyeket még V. Kelemen megválasztásakor is ebben az itáliai városban őriztek. Ez a kincstár – ahogy alább részletesen szó lesz róla – a 14. század első felében felaprózódott, és az értéktárgyak jelentős része el is veszett. Másrészt az V. Kelemen pontifikátusától kezdődően felhalmozott, a pápai udvarral a mai Franciaország területén utazó javak

² Az itt őrzött magyar vonatkozású iratok elsősorban I. Károly koronázásához és Gentilis bíboros legációjához kapcsolódnak. L. AAV AA Arm. C 496–504, MNL OL DF 289189–289197.

³ Így pl. AAV Instr. Misc. 605r–v, AAV Instr. Misc. 632r–v.

⁴ L. alább, 1. táblázat.

⁵ EHRLE 1885a. 2.; EHRLE 1885b. 151.

⁶ HODINKA 1916. 24.

jelentették a *thesaurus novust*, az új kincstárat;⁷ ezek tárolására végül XII. Benedek alakított ki egy megfelelő helyiséget az avignoni pápai palotában. A két kincstár egyesítésére az egyházfők már a 14. század első felében többször kísérletet tettek. Ennek köszönhetően több összeírás is készült a pápai ingóságokról: a *thesaurus antiquus*ról még 1304-ben⁸ és 1311-ben⁹ Perugiában, majd az innen később Assisibe szállított értékekről 1327-ben egy, 1339-ben pedig két leltárjegyzék is fennmaradt.¹⁰ A *thesaurus novust* először 1314-ben, Carpentras-ban a *sede vacante* idején vették jegyzékbe.¹¹ Az inventáriumok mindegyikéről elmondható, hogy az értéktárgyakat és a könyveket viszonylag részletesen leírják, de a levéltári anyaggal kapcsolatban sajnos sokkal szűkszavúbban fogalmaznak.

V. Kelemen minden bizonnyal tisztában volt vele, hogy a nagy távolság a pápa személye és a kincstár között sérülékennyé teszi a pápai vagyont, ezért trónra kerülését követően hamarosan utasította a választott spoletói püspököt,¹² hogy a legértékesebb tárgyakat vegye magához Perugiában, és vigye magával a pápa Lyonban tartandó koronázásra.¹³ Az Apostoli Levéltár korai történetét vizsgáló Franz Ehrle¹⁴ szerint már az 1305-ben átszállított javak között kellett, hogy legyenek iratok, ugyanis a *thesaurus novus*ról készített első, 1314-es inventárium több függőpecséttel ellátott korai oklevelet említ.¹⁵ A jegyzékben feltüntetett uralkodói nevek – főként a Német-római Császársághoz kapcsolódó tételek esetében – valóban ezt a hipotézist támasztják alá. Az 1314-es jegyzékben szereplő magyar

⁷ JULLIEN DE POMMEROL – MONFRIN – WILLIMAN 2001. 487–489.; HODINKA 1916. 93.; EHRLE 1885a. 3.

⁸ BAV Ott. lat. 2516, fol. 126r–132r. (144r–150r); EHRLE 1885a. 5–6.

⁹ Ez az inventárium ma VI. Kelemen egyik regisztrumkönyvének a végébe befűzve található. WENCK 1885. 270–286.

¹⁰ A tanulmány elkészítésekor elsősorban az 1339-es inventárium kiadására támaszkodtam. Ezt l. EHRLE 1885a. 4–7. Közvetlenül jelen kötet megjelenése előtt azonban lehetőségem nyílt a Vatikáni Apostoli Levéltárban az eredeti dokumentumot is megvizsgálni, amelyet ma AAV Cam. Ap., Collect. 468. jelzettel őriznek. Ekkor vált nyilvánvalóvá számomra, hogy Ehrle egy egész láda (mégpedig a XXVIII-as számú) tartalmának részletezését kihagyta (a kiadásból úgy tűnik, hogy összevonta a leírás első és utolsó mondatát, ezt l. EHRLE 1885a. 335–336.). A kérdéses ládában öt magyar vonatkozású tételt említettek (fol. 5v, utolsó sor; fol. 6r, 3., 9., 16–18. sor), mivel azonban némelyek mellett a margón a „duplices” megjegyzés szerepel, az általam felállított lista és a kimaradt dokumentumok összehasonlítása további munkát igényel, amelyet a tanulmány leadása előtt már nem állt módomban elvégezni.

¹¹ AAV Instr. Misc. 1314.; EHRLE 1885a. 6.

¹² Johannes de Agnania. 1301–1302-ben angers-i főesperes, később pápai kamarás és Spoleto választott püspöke (1303–1307), FEG Angers 262. (655. sz.); HC I. 461.

¹³ Ez az utasítás a pápai regisztrumkönyvekben nem lelhető fel, ugyanakkor későbbi megjegyzésként az 1304-es inventáriumhoz adták, hogy melyik tárgyakat hozta el a spoletói püspök Perugiából. BAV Ott. lat. 2516, fol. 132r (150r), EHRLE 1885a. 5.

¹⁴ EHRLE 1890.

¹⁵ EHRLE 1885a. 41–42.

vonatkozású dokumentumokról ugyanakkor ezt nem lehet biztosan kijelenteni, hiszen a kiállítók nevének hiányában az is elképzelhető, hogy újabb (vagyis 1305 és 1314 között keletkezett) iratokról volt szó.

A „régí” kincstár nagyobb része azonban 1305 után is Perugiában maradt, amellyel kapcsolatban V. Kelemen 1310-ben rendelkezett újból. A pápa arra adott utasítást, hogy a kincstár levéltári anyagát másolják le, majd az értéktárgyakat, az eredeti dokumentumokat és az átiratokat is küldjék Avignonba, illetve, ha ez nem lehetséges, akkor Assisiben a ferences kolostorban helyezték biztonságba.¹⁶ A pápai utasítások kivitelezére csak 1311 és 1312 folyamán került sor.¹⁷ Az egy évvel korábban megbízott klerikusok 1311-re elkészítették a régi kincstár újabb inventáriumát,¹⁸ az átszállítás levezésnylését pedig V. Kelemen a magyar történelemből is ismert Gentilis de Monteflorum bíborosra bízta.¹⁹

Gentilis bíboros 1312-es itáliai útját érdemes részletesebben megvizsgálnunk, ugyanis azon túl is van magyar vonatkozása, hogy közvetlenül magyarországi legációjáról utazott a kincstárral kapcsolatos feladatai ellátására. A bíboros-legátus 1312-es itineráriumát Ehrle állította össze. Ezek szerint Gentilis először Assisibe ment (1312. március), ahová a magyar királytól és királynétól kapott ajándékokat szállította. Ezt az állítást Ehrle nagy részben a Wadding által Pordenonei Odoriknak (Odericus de Foroiulio) tulajdonított krónikára,²⁰ valamint az assisi ferences kolostor inventáriumára²¹ alapozta. A két forrás összevetése azonban további kérdéseket vet fel. A krónika beszámolt Gentilis bíboros magyarországi tevékenységéről és a magyar királyi pár adományáról, amely Szent Ferenc iránti hálájuk kifejezéséként egy kápolna felszerelését volt hivatott biztosítani Assisi-

¹⁶ 1310. márc. 15.: AAV Reg. Vat., vol. 57, fol. 277r–278r., ep. 27–29.

¹⁷ A késlekedést részben az okozta, hogy a perugiai városvezetés vonakodott bármilyen kötelezettséget átvállalni a pápai tulajdonnal kapcsolatban. Érvelésük szerint XI. Benedek 1304-ben ígéretet tett arra, hogy a pápai vagyon jelenléte a város számára nem fog plusz terhet jelenteni. V. Kelemen képviselői viszont nemigen tudták megszervezni az értéktárgyak átszállítását a város segítsége nélkül. Erről l. EHRLE 1885a. 229–232.

¹⁸ Az inventáriumot kiadta WENCK 1885. 270–286.

¹⁹ Gentilis bíboros nem csak könnyen mozgósítható volt, mivel magyarországi kiküldetéséről készült visszatérni a pápai udvarba, hanem nagy létszámú kísérettel utazott, így rendelkezhetett a kincstár szállításához szükséges erőforrásokkal. A bíboros kíséretéről l. MALÉTH 2020. 73–75., 370–376. (7. tábl.), életrajzát l. https://www.treccani.it/enciclopedia/gentile-da-montefiore_%28Dizionario-Biografico%29/ (letöltés: 2021-12-01), összefoglalóan magyarul l. MALÉTH 2020. 280.

²⁰ BnF Latin 5006, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b9076660f/f355.item.r=latin%205006>. A dokumentum leírását l. <https://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ark:/12148/cc63905x> – letöltés: 2021. 11. 06.

²¹ Assisi, Fondo Antico presso la Biblioteca del Sacro Convento, ms. 337, fol. 4r–v, 5r–v, 6r, 7r. http://www.internetculturale.it/jmms/iccuviewer/iccu.jsp?id=oai%3Awww.internetculturale.sbn.it%2FTeca%3A20%3ANT0000%3APG0213_ms.337 – letöltés: 2021. 11. 26.

ben.²² A szerző ugyanakkor több – könnyen magyarázható – hibát is elkövetett: egyrészt Fülöpnek²³ nevezte a magyar királyt, másrészt az adományt küldő királynét „László” lengyel király lányával azonosította. Mivel I. Károly Piast Erzsébetet csak évekkel Gentilis magyarországi legációja után (1320) vette feleségül, az assisi kolostornak szánt értéktárgyakat vagy nem Erzsébet küldte, vagy nem Gentilis juttatta el a ferenceseknek, de az is előfordulhat, hogy az értesülés egyik eleme sem fedti pontosan a valóságot. Az assisi kolostor 1338-as inventáriumában valóban szerepelnek olyan tárgyak, amelyeket a magyar királyné adományának tulajdonítottak, de ebből a kéziratból sem az adományozás időpontjára, sem a királyné kilétére nem derül fény.²⁴ I. Károly első felesége, Mária királyné abban az évben halálozott el, amikor a legátus-bíboros elhagyta az országot (1311),²⁵ és királynéi tevékenységének hatását – főként nemzetközi viszonylatban – nehéz kimutatni. Így felmerülhet a kérdés, hogy ha a liturgikus tárgyakat a magyar királyi pár küldte Assisibe, akkor a leltárban miért nem mindkettőjüket, vagy csak a királyt szerepeltették adományozóként, ahogyan a fent említett krónika tette. Mivel Assisi kolostorát 1319-ben és 1320-ban kirabolták (l. alább), elképzelhető, hogy a magyar király és/vagy királyné ajándékai csak ezt követően kerültek a rendházba, így a kegyes tevékenységéről ismert Piast Erzsébet sem lehet kizárni a lehetséges adományozók köréből. Ebben az esetben viszont értelemszerűen nem Gentilis bíboros volt a tárgyak kézbesítője.²⁶ Ismerve azonban a nápolyi Anjouk

²² „Qui rex [t.i. Károly] factus accepit in uxorem filiam nobilem Laudislae regis Polonie cum magnifica dote, et cum ipsa regina regnum gubernans feliciter, natam sibi prolem et mortuam beatus Franciscus ab eis invocatus devote vivam eis restituit atque sanam. Et ipse rex et regina pro magno miraculo et dono accepto gratias Deo et beato Francisco agentes paramenta sollempnia, calicem et missale pro una capella ornanda ad sanctum Franciscum miserunt Assisum. Et frater Gentilis cardinalis rediens, cum thesauro ecclesie de sancto Francisco accepisset, ut portaret ad papam, cum in Lucam venisset civitatem, obiit [...]” – BnF Latin 5006, fol. 175r.; kiadását l. BALUZE 1693. 1412–1413.

²³ Igen valószínű, hogy a krónika szerzője az Anjou dinasztia hatalmát a Balkánon megerősíteni igyekvő Tarantói Fülöppel keverte össze a magyar királyt.

²⁴ Assisi, Fondo Antico presso la Biblioteca del Sacro Convento, ms. 337, fol. 4r–4v., 5v., 6r., 7r. A Gentilis bíborostól származó tárgyakat l. fol. 5r., 6v., 7v.

²⁵ I. Károly házasságairól l. KRISTÓ 2005. 14–28.; SROKA 1994. 187–193.; KÁDÁR 2009. 13–23.; CSUKOVITS 2012. 127–128.

²⁶ Gentilis bíboros egyébként több módon is támogatta az assisi kolostort. Az általa adományozott tárgyakat l. Assisi, Fondo Antico presso la Biblioteca del Sacro Convento, ms. 337., fol. 5r., 6v., 7v. Emellett a bíboros kápolnát is alapított a Szent Ferenc-bazilikában Szent Márton tiszteletére. A patrónus szent kiválasztása nem csak Gentilis bíboros tituláris egyházházhoz kapcsolódott, hanem minden bizonnyal magyarországi legációjára, valamint az Anjou-dinasztiához fűződő viszonyára is utalt. A Pannóniából származó szenthez, aki élete végén az Anjouval szomszédos Tours a püspöke lett, a magyar és nápolyi Anjouk is könnyen kapcsolódhattak. A pontos összeg, amelyet Gentilis bíboros a Szent Márton-kápolna kialakítására szánt, nem ismert; a bíboros számadáskönyvében feljegyzett 600 aranyforint (AAV Cam. Ap., Collect. vol. 313A, fol. 100.) valószínűleg nem fedezte az összes költséget, inkább egy kifí-

– különösen Mária királyné – dinasztikus reprezentációért tett erőfeszítéseit, valamint kötődését a ferences rendhez, a legvalószínűbbnek az tűnik, hogy az adományozás hátterében nem is annyira I. Károly, mint inkább nápolyi nagyanyja állhatott, aki viselte a *regina Hungarie* címet.²⁷

Gentilis bíboros az Assisiben tett látogatását követően 1310 március végén érkezett Perugiába. A pápai kincstárból elsősorban értéktárgyakat vett magához,

zetés lehet a sok közül. A bíboros Luccában bekövetkezett váratlan halálakor a Szent Márton-kápolna nem állt készen (csak 1317 körül szentelték fel), ezért Gentilist az ugyancsak a Szent Ferenc-bazilika alsótemplomában található Szent Lajos-kápolnában temették el. NORMAN 2010. 312. Gentilis bíboros művészeti pártolásáról, ideértve az assisi kolostornak tett adományokról l. PALOZZI 2013. 243–266.

²⁷ Arra, hogy Mária királyné titulusi között még I. Károly trónra lépése után is szerepelt a magyar királyné címzés, könnyen találhatunk példát, így l. 1310. jún. 5.: AAV Reg. Vat., vol. 57, fol. 211v, ep. 848; RC V. IV. 301. (6010. sz.), AOkt. I. 393. (902. sz., 03. 13-i dátummal); 1321. nov. 17.: AAV Reg. Vat., vol. 73, ep. 174. (AAV Reg. Aven., vol. 16, fol. 130r); LC JXXII IV. 32. (14749. sz.); AOkt. VI. 117. (303. sz.) Szintén Mária nápolyi királynét tartotta az assisi kolostor inventáriumában említett tárgyak adományozójának Diana Norman művészettörténész, aki a Szent Márton-kápolna, valamint az egykori Szent Erzsébet-oltár fölül festett freskóciklus ikonográfiai elemzésén keresztül jutott erre a következtetésre. Az oltár felett helyet kapó szentek – Szent Erzsébet mellett Imre herceg, Szent István és László királyok – egyértelműen Magyarországhoz kötik az alapító személyét. Norman hangsúlyozta a nápolyi Anjouk kötődését a ferences rendhez, és hogy e kapcsolat kifejezésére a dinasztia tagjainak a Toulouse-i Lajos kanonizációját megelőző, illetve az azt követő években megnövekedett az igénye. Mária királyné saját fia kultuszának építése mellett Árpádházi Szent Erzsébet iránt viseltetett különös tisztelettel; ezt a nápolyi Santa Maria Donnaregina felújításakor megrendelt freskók, valamint az assisi bazilikában alapított oltár is alátámasztja. Norman ugyanakkor elveti a Szent Erzsébet és Szent Imre herceg között látható női szent Árpádházi Szent Margittal történő azonosítását, azzal érvelve, hogy a magyar hercegnőt domonkos-rendi ruházatban volt szokás ábrázolni. Ehelyett a vékony keresztet a kezében tartó szentet Norman Prágai Boldog Ágnesnek tartja, aki klarissza apácaként és Szent Klára levelezőpartnerként Assisi szellemiségéhez is jobban illett. Prágai Boldog Ágnes nem csak Árpád-házi hercegnő édesanyja miatt kerülhetett a magyar szentek assisi pantheonjába, hanem a választás az Anjou dinasztikus politika aktuális eseményeit is tükrözhetette. A Szent Erzsébet-oltár alapítása (és a Szent Márton-kápolna felszentelése is) egybeesik I. Károly magyar király és Beatrix cseh hercegnő házasságával (1318), így Prágai Boldog Ágnes szimbolizálhatta az Anjouk és a Luxemburgok újonnan létrejövő szövetségét. Norman emellett úgy gondolja, hogy a nápolyi Anjouknak – közülük is elsősorban Róbert nápolyi királynak – döntő befolyása lehetett a Szent Márton-kápolna díszítésének véglegesítésében is. A Gentilis végső nyughelyéül szánt kápolna ugyanis biztosan nem volt készen a bíboros 1312-es halálakor. A felszentelés dátumát általában 1317-re teszik; vagyis a Szent Erzsébet-oltárral egymást követően készíthette őket a festő Simone Martini. Szent Márton temetési jeleneténél az egyik alak feltűnően hasonlít Róbert nápolyi királyra (a freskórészlet összehasonlítását a nápolyi király más kortárs portréjával l. NORMAN 2010. 320., 12–13. kép), a mögötte álló fiatalabb, szakállas alak pedig Norman felvetése szerint Róbert unokaöccse, I. Károly magyar király lehet. Az Anjouk hatására utal a kápolna bejáratánál, a boltívre festett Árpádházi Szent Erzsébetet ábrázoló freskó is. NORMAN 2010. 297–334., különösen 310–334. A Szent Erzsébet portré véleményem szerint nem is a Norman által felvetett Róbert királyt, hanem Mária királynét sejteti a Szent Márton-kápolna kivitelezésének hátterében is. A magyar Anjouk dinasztikus reprezentációjáról l. CSUKOVITS 2012. 107.; KLANICZAY 2000. 248–259. A Szent Erzsébet-oltár freskóiról l. PROKOPP 1997. 47–55. Assisi egyéb magyar vonatkozásairól VESZPRÉMY 1989. 91–96.

és miután elérte a városvezetésnél, hogy bocsássonak rendelkezésére egy húsz fegyveresből álló kíséretet, áprilisban elindult Avignon felé. A hátrahagyott pápai vagyont nagy részét a levéltári anyag tette ki; ezt nem sokkal később Assisibe szállították át. A bíboros azonban Luccába érve megbetegedett, és 1312 október végén elhunyt. A S. Frediano-bazilikában, majd a S. Romano domonkos kolostorban őrzött pápai értékek a VII. Henrik itáliai jelenlétének következtében kiújult guelf–ghibellin harcoknak estek áldozatul: 1314. júniusában a ghibellinek bevettek Luccát, és az egyházakat is felprédálták. Az assissi kolostort a ghibellinek 1319-ben és 1320-ban is kirabolták, de a pápai kincstár levéltári anyaga csak kisebb veszteségeket szenvedett.²⁸

A pápai levéltár sorsát XXII. János uralkodása alatt sem sikerült megnyugtatóan rendezni. Assisi 1320-at követően több évig ghibellin uralom alatt állt, amely hátráltatta a pápai udvar ez ügyben tett erőfeszítéseit. XXII. János igyekezett felmérni, hogy a levéltári állomány mekkora része élte túl a hányattatásokat, illetve, hogy az értéktárgyak közül maradt-e valami a ferenceseknél. Ennek eredményeként készült el az 1327-es inventárium.²⁹ Ezt követően felmerült, hogy a pápai vagyont újra Perugiába szállítják, de ezt a tervet XXII. János később elvetette.³⁰ Végül XII. Benedek pápasága hozta meg az áttörést. A kincstár átszállításában a legfontosabb szerep ekkor Johannes de Amelio fréjus-i főesperesnek³¹ jutott. Amelio már 1325–1326 folyamán kapcsolatba került a levéltárral, ugyanis a Spoletoi Hercegség *rectoraként* segítette a pápai kiküldötteket az Assisiben őrzött értékek felmérésében és a fosztogatások során elkallódott értéktárgyak felkutatásában. Megbízásakor, 1338-ban Amelio már a pápai udvarban tevékenykedett az Apostoli Kamara klerikusaként. Elsődleges feladata a privilegiális oklevelek lemásolása és Avignonba küldése volt, a pápai levél szövege pedig arra

²⁸ EHRLE 1885a. 7., 233–256.

²⁹ Kiadva EHRLE 1885a. 307–324.

³⁰ Ennek megfelelően nem helytálló Hodinka Antal megjegyzése, mely szerint V. Kelemen halála után a pápai könyv- és levéltár hollétét elfeledték a pápai udvarban. XXII. János nem tudhatta pontosan, hogy az állomány mekkora része semmisült meg, vagy szóródott szét, de az eredeti őrzési helyet ismerte. HODINKA 1916. 25.; DENIFLE 1886. 4–5.; EHRLE 1885a. 288–291.

³¹ Valószínűleg Quercy-ből származó klerikus. 1317-től a Spoletoi Hercegség kincstárnoka, majd 1323-tól 1332-ig *rectora*. 1317-től lichfieldi, 1318-tól capdrot-i (Sarlat e.m.), 1323-tól albi és sarlat-i kanonok, valamint Fréjus főesperese. 1333-tól pápai írnok és az Apostoli Kamara klerikusa. Az Anjou-kori oklevéltár, illetve Berend Nóra is friauli főesperesként említette. AOKlt. XXII. 334. (539. sz.); BEREND 2002. 142. Életrajza a fréjus-touloni egyházmegye honlapján is megtalálható. <https://www.chapitre-frejus-toulon.fr/index.php/son-histoire/liste-des-chanoines-de-frejus/36-histoire-du-chapitre/liste-des-chanoines-de-frejus/notices-des-chanoines/300-jean-amiel> – letöltés: 2021. 11. 09). Itt azonosítják azzal a Johannesszel, aki 1349-től 1370-ben bekövetkezett haláláig Spoleto püspöke volt. A spoletoi püspökök listáját l. HC I. 461.

utal, hogy XII. Benedek személyes megbeszélésük alkalmával pontosan meghatározta, hogy Amelio milyen iratokat keressen.³² A fréjus-i főesperes 1338. november végén indult el a pápai udvarból.³³ A munka feszített tempóját jól mutatja, hogy a legtöbb másolat már 1339. március végére elkészült.³⁴ Bár Amelio egyéb itáliai megbízásai miatt egy időre (1339. tavasz–nyár) megszakította, és kiküldött társaira hagyta a levéltárral kapcsolatos munkálatokat, a következő év őszén megérkezett a Kúriába az első pápai iratokat tartalmazó szállítmány.³⁵ Az Assisiben őrzött régi kincstár maradványainak átszállítása ezt követően még az 1340-es évek közepéig elhúzódott.

Amint a fenti összefoglalásból kitűnik, az ingóságok mennyisége, a távolság és a politikai viszonyok sokáig hátráltatták az Itáliában hátrahagyott kincstár sorsának rendezését. Bár a pápai udvarban – érthető okokból – visszatérően, szinte folyamatosan napirenden volt a kérdés, bizonyos események valószínűleg még inkább a cselekvést sürgették. Ehrle például a pápai képviselők 1310-es kiküldését a Vienne-i Zsinatra tett előkészületként értelmezte.³⁶ Az sem kizárható, hogy a német uralkodók előre látható itáliai jelenléte is befolyásolta az intézkedéseket, így 1310 után VII. Henrik, 1325 után pedig Bajor Lajos császárkoronázás irányába tett lépései. 1338-ban pedig több birodalmi gyűlés (május, július, augusztus, szeptember) foglalkozott Bajor Lajos uralmának legitimitásával, valamint a császár és a Szentszék viszonyával,³⁷ így könnyen elképzelhető, hogy Johannes de Amelio kiküldése a két hatalom közötti ideológiai konfliktus újabb felvonására történő felkészülést segítette, tudniillik a jogbiztosító iratok lemásolásával és biztonságba helyezésével.

A fentebb említett inventáriumok (1304, 1311, 1327, 1339) közül az első három nem részletezi a levéltári állományt; az 1327-es például csak azt jegyzi fel, hogy hányas számú ládában található a regisztrumkönyvek, a számadáskönyvek, vagy éppen a különféle levelek.³⁸ Egyedül az 1339-es jellemzi röviden az Assisiben ör-

³² „[...] privilegia registra libros et scripturas huiusmodi de quibus tibi verbotenus dicimus [...]” – 1338. okt. 31.: AAV Reg. Vat., vol. 133, fol. 111v., ep. 353; LC B XII II. 125. (6507. sz.) XII. Benedek értesíti az assisi kolostor ferenceseit Amelio megbízásáról: 1338. okt. 30.: AAV Reg. Vat., vol. 133, fol. 113r., ep. 361; XII. Benedek Assisi városának: 1338. okt. 31.: AAV Reg. Vat., vol. 133, fol. 113r., ep. 362.

³³ Amelio 1338. nov. 27-i dátummal 600 (napj 4) aranyforint kifizetésben részesült, mivel a pápa Assisibe és a Spoletoi Hercegség területére küldte. SCHÄFER 1914. 75. L. még Amelio első elszámolását 1339 júniusából SCHÄFER 1914. 90.

³⁴ L. a táblázatot alább.

³⁵ Ehrle elveti a *Regestum Clementis* datálását, amely 1342-re teszi a dokumentumok megérkezését. EHRLE 1885a. 303.

³⁶ EHRLE 1890. 12.

³⁷ MENZEL 2006. 115–117.

³⁸ EHRLE 1885a. 316–318.

zött pápai dokumentumokat, így csak ez vethető össze az Armaria I–XVIII. fondal. Ez utóbbiban jelenleg tizenkilenc olyan magyar vonatkozású oklevél található, amely 1339 előtt vagy 1339-ben keletkezett.³⁹ A Johannes de Amelio kiküldése során elkészített inventáriumban tizenkét magyar vonatkozású dokumentum szerepel; ezek közül ötöt lehet kétséget kizáróan ma azonosítani az Armaria I–XVIII. fondban (1. tábl. 1., 12., 14., 17–19. sz.), kettő további pedig olyan okleveleknek feleltethető meg, amelyek jelenleg nem a vizsgált gyűjteményben találhatóak.⁴⁰ Az 1339-es jegyzékben körülírt négy további magyar vonatkozású tétel esetében a megfogalmazás elég általános,⁴¹ mivel azonban mindegyik aranybullával ellátott diploma volt, lehetséges, hogy ezek közül három megegyezik IV. Béla azon aranybullás okleveleivel, amelyeket ma szintén az Armaria I–XVIII. fondban őriznek (1. tábl. 13., 15–16. sz.). Ez azt jelenti, hogy az 1339-es inventárium tizenkét magyar vonatkozású okleveléből hat biztosan (és még feltehetően három) eljutott Assisiből Avignonba, majd az Apostoli Levéltárat később ért megpróbáltatásokat is túlélte. Ezen kívül az Armaria I–XVIII. fond magába foglal még négy Amelio által elkészítettetett másolatot. Ezek közül kettő IV. Ince I. Lyoni Zsinaton kiadott átiratát (1. tábl. 1. sz.) reprodukálta; az egyik IV. Ince bevezetőjével (1. tábl. 2. sz.), a másik pedig csak az abba belefoglalt iratokat (1. tábl. 3. sz.). Amelio ezek mellett két olyan okiratot is lemásolt, amelyek mára elvesztek: az egyik a IV. László és

³⁹ Mindezek mellett a fond tartalmaz egy I. Lajos király korabeli oklevelet is. Ezt l. 1356. jún. 4.: AAV AA Arm. I–XVIII. 596; MNL OL DF 289177; CVH I/1. 69–72. (74. sz.)

⁴⁰ Az egyik IV. Béla 1253. máj. 11-i oklevele: MNL OL DF 289187; THEINER I. 232. (CCCCXLII. sz.); SZENTPÉTERY 1927. 308. (991. sz.); EHRLE 1885a. 333. (10. sz.). A másik kézirat a leltárt összeállító klerikusok szerint a magyar király Celesztin pápához intézett kéréseit tartalmazza („Item quendam aliam licteram patentem cum bulla aurea eiusdem regis continentam certas et speciales petitiones, quas fecit domino Celestino pape” – EHRLE 1885a. 331. 13. sz.). Ennek az oklevélnek az azonosítása nehézségekbe ütközik. Logikus lenne azt feltételeznünk, hogy a többi Assisiben őrzött magyar vonatkozású kézírathoz hasonlóan ez is 13. századi, és IV. Lászlótól vagy IV. Bélától származik. Celesztin nevű egyházfő kétszer is ült a pápai trónon a 13. században, azonban mindkétszer igen rövid ideig: IV. Celesztin 1241. október 27. és november 10. között, V. Celesztin pedig 1294. augusztus 29. és december 13. között. HC. I. 6., 11. IV. Bélának ismert egy levele, amelyre illik az inventárium leírása, és ma másolatban a Vatikáni Apostoli Levéltárban található: 1242. január 19-én – két hónappal IV. Celesztin halála után – a magyar király a Szentszék segítségét kérte a tatárok ellen. SZENTPÉTERY 1927. 214. (712. sz.) A kézirat kiadója felhívta rá a figyelmet, hogy a dokumentum a *sedē vacante* idején íródott, ezért az egyházfő nevét üresen hagyták. Véleményem szerint igen valószínű, hogy IV. Béla ezen oklevele feleltethető meg az 1339-es leltárban említettnek.

⁴¹ „Item quendam licteram clausam cum bulla aurea regis Ungarie de credentia ad dominum papam” – EHRLE 1885a. 331. 6. sz.; „Item quendam licteram patentem eiusdem regis bulla aurea bullatam ad dominum papam de credentia” – EHRLE 1885a. 11. sz.; „Item quendam aliam licteram patentem cum bulla aurea eiusdem regis directam domino pape super quibusdam specialibus petitionibus” – EHRLE 1885a. 12. sz.; „Item aliam patentem cum bulla aurea eiusdem regis de credentia ad dominum nostrum papam” – EHRLE 1885a. 16. sz.

Fülöp fermói püspök, pápai legátus tárgyalásainak eredményeként született megállapodás (1. tábl. 8. sz.),⁴² a másik a IV. László első kun törvényeként elhíresült rendelkezés (1. tábl. 11. sz.). Utóbbi talán az előbbieknél is nagyobb jelentőséggel bíró kézirat, amely újabban a második kun törvény hitelességéről kialakult vita kapcsán került a figyelem középpontjába.⁴³ Az eredetiség kérdésében az 1339-es inventárium sajnos nem visz minket közelebb a válaszhoz; Amelio leltára alapján – a tételek elnagyolt leírása miatt – ugyanis nem megállapítható, hogy az Assisiben őrzött pápai oklevelek között volt-e a kun törvénynek egy második, az elsőől bizonyos mértékben eltérő példánya. Az első kun törvényről is csupán annyit feltételezhetünk, benne volt az Amelio által Assisiből Avignonba szállított levéltári állományban, majd az Apostoli Levéltár történetének egy későbbi, ismeretlen pontján elveszett.

Nem lenne teljes a felsorolás, ha nem említenénk meg azt a három 14. század eleji, magyar vonatkozású dokumentumot is, amely jelenleg szintén az Armaria I–XVIII. fond 1339 előtti állományához tartozik. Egyrészt István kalocsai érsek és Mihály zágrábi püspök átírásában VIII. Bonifác döntése a magyar trón betöltéséről (1. tábl. 4. sz.), valamint két, Gentilis bíboros magyarországi tevékenységéhez kapcsolódó oklevél (1. tábl. 5–6. sz.). Az 1339-es inventárium, illetve Gentilis bíboros legációjának ismeretében azonban ezekről elég nagy bizonyossággal állíthatjuk, hogy Amelio kiküldésekor nem Assisiben tárolták őket.

*

Amint a fenti összefoglalásból kitűnik, az Armaria I–XVIII. fond különleges összetétele elsősorban a pápai székhely 14. század eleji megváltozásának következménye volt. V. Kelemen és az őt követő egyházfők igyekeztek a Perugiában hátrahagyott pápai vagyont biztonságba helyezni, majd a Kúria új tartózkodási helyére szállíttatni. Ennek hatékonyabb megszervezéséhez a pápai kiküldöttek több alkalommal is leltárba vették az értéktárgyak mellett a könyv- és levéltári állományt is. Az áttörést a kincstár ügyében XII. Benedek idején Johannes de Amelio fréjus-i főesperes megbízása hozta, aki a pápa által meghatározott jellegű dokumentumokat az assisi kolostorban átíratta és végül az 1340-es évek első felében Avignonba szállíttatta. Az Amelio által kiválasztott oklevelek és azok má-

⁴² Fülöp fermói püspök követségéről l. Kovács 2019. 117–166.

⁴³ Berend Nóra több helyen kifejtette elméletét, amely szerint a második kun törvény 18. századi hamisítvány. BEREND 2001. 90.; BEREND 2002. 147–153. Langó Péter azonban a dokumentum hitelessége mellett érvelt. LANGÓ 2006. 60–77.

solatai teszik ki jelenleg az Armaria I–XVIII. fond nagy részét. Az Assisiből átke-
rült magyar vonatkozású iratok a 13. századból, elsősorban IV. Béla és IV. László
királyoktól származtak. Az 1339-ben Amelio által leltárba vett, tizenkét Magyar
Királysággal kapcsolatos dokumentum közül ötöt lehet kétséget kizáróan azono-
sítani ma az Armaria I–XVIII. fondban, és az ötből csak egyetlen olyan oklevél
van, amely eredetiben és a fréjus-i főesperes másolatában is fennmaradt. Emellett
a gyűjtemény tartalmaz még két, IV. László diplomáiról Amelio által készítettett
átiratot is. Azonban azt nem lehet megállapítani, hogy az 1339-es inventárium
tizenkét magyar vonatkozású tétele közül Amelio csak hármat tartott másolásra
érdemesnek, vagy az átiratok hiányát is a forráspusztulás magyarázza.

◆ Függelék

1. táblázat. Az AAV AA Arm. I–XVIII. fond magyar vonatkozású dokumentumai

Nr.	Dátum	AAV AA Arm. I– XVIII.	MNL OL DL/DF	Kiadás
1.	1245. 07. 13.	97 ⁴⁴	293355	THEINER I. 190–191. (CCCLIII. sz.); CVH I/1. 28–37. (48. sz.)
2.	1339. 03. 20.	101		A jelenlegi tábl. 1. sz. oklevelének átírása
3.	1339. 03. 20.	104		A jelenlegi tábl. 1. sz. oklevelében átírt ko- rábbi oklevelek átírása
4.	1303. 09. 09.	588	289169	AOKLT. I. 235 (443.o.); THEINER I. 405–406. (DCXLV. sz.)
5.	1308. 11. 27.	589	289170	THEINER I. 423–425. (DCLXIX. sz.)
6.	1308. 11. 27.	590	289171	
7.	1280	591	289172	THEINER I. 348. (DLXVI. sz.)
8.	1339. 03. 20. (1280. 08. 18.)	592	289173	THEINER I 347. (DLXIV. sz.)
9.	1280. 08. 19.	593	289174	THEINER I. 347–348. (DLXV. sz.) ⁴⁵
10.	1279. 02. 14.	594	289175	

⁴⁴ EHRLE 1885a. 333. 41. sz.

⁴⁵ Ennek az oklevelnek Erzsébet királyné volt a kiadója.

Nr.	Dátum	AAV AA Arm. I– XVIII.	MNL OL DL/DF	Kiadás
11.	1339. 03. 20. (1279. 06. 23.)	595	289176	THEINER I. 339–341. (DLVI. sz.); CVH I/1. 38. (50. sz.)
12.	1245. 09. 07.	598 ⁴⁶	293356	THEINER I. 229. (CCCCXXXVII. sz.); SZENTPÉTERY 1927. 244. (817. sz.)
13.	1244. 11. 15.	600	293357	THEINER I. 232. (CCCCXLI. sz.); SZENTPÉTERY 1927. 253. (839. sz.), 1246. 11. 15-i dátummal
14.	1254. 10. 05.	601 ⁴⁷	293358	THEINER I. 230. (CCCCXXXIX. sz.)
15.	1266. 04. 27.	602	293359	THEINER I. 282–283. (DXVI. sz.)
16.	1265. 10. 13.	603	293360	THEINER I. 281. (DXIV. sz.)
17.	1238. 06. 07.	604 ⁴⁸	293361	SZENTPÉTERY 1927. 196. (642. sz.); THEINER I. 170. (CCCVIII. sz.), CVH I/1. 26. (46. sz.) ⁴⁹
18.	1254. 11. 11.	605 ⁵⁰	293362	SZENTPÉTERY 1927. 317. sz. és 1250. 11. 11-i kelettel uo. 289. 933b, THEINER I. 230–232. CCCCXL
19.	1254. 09. 16.	606 ⁵¹	293363	THEINER I. 229–230. (CCCCXXXVIII. sz.); SZENTPÉTERY 1927. 314. (1015. sz.)

Rövidítések

Források

AAV ARM. I–XVIII	Archivio Apostolico Vaticano Archivum Arcis Armaria I–XVIII.
AAV ARM. C	Archivio Apostolico Vaticano Archivum Arcis Armadio C
AAV Instr. Misc	Archivio Apostolico Vaticano Instrumenta Miscellanae
BAV	Bibliotheca Apostolica Vaticana
Historia diplomatica	Historia diplomatica Friderici Secundi sive constitutiones, privilegia, mandata, instrumenta quae supersunt istius imperatoris et filiorum eius acc. epistolae paparum et documenta varia, VI/2. Ed. HULLARD-BRÉHOLLES, Jean Louis Alphonse – Luynes, Honoré Théodore Paul Joseph d’Albert de. Paris, 1861.

⁴⁶ EHRLE 1885a. 331. 15. sz.

⁴⁷ EHRLE 1885a. 331. 14. sz.

⁴⁸ EHRLE 1885a. 331. 8. sz.

⁴⁹ Erről az oklevélről l. még BARABÁS 2015. 144.

⁵⁰ EHRLE 1885a. 331. 7. sz.

⁵¹ EHRLE 1885a. 331. 9. sz.

- MNL OL DF Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Mohács előtti gyűjtemény, Diplomatikai Fényképgyűjtemény.
- MNL OL DL Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Mohács előtti gyűjtemény, Diplomatikai Levéltár.
- AOKLT Anjou-kori oklevéltár. *Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia*. I-. Ed. KRISTÓ Gyula et al. Budapest – Szeged, 1990-.
- CVH I/1. „Magyarország mint a nyugati keresztény művelődés védőbástyája”. A Vatikáni Levéltárnak azon okiratai, melyek őseinknek a Keletről Európát fenyegető veszedelmek ellen kifejtett erőfeszítéseire vonatkoznak. Gyűjt. ARTNER Edgár. Szerk. SZOVÁK Kornél – TÖRÖK József – TUSOR Péter. (*Collectanea Vaticana Hungariae class 1 vol. 1.*) Budapest – Róma, 2004.
- LC B XII *Lettres communes de Benoît XII (1334–1342)*. I–III. Ed. VIDAL, Jean-Marie. Paris, 1903–1911.
- LC J XXII *Lettres communes de Jean XXII (1316–1334)*. I–XVI. Ed. MOLLAT, Guillaume. Paris, 1904–1947.
- SZENTPÉTERY 1927 SZENTPÉTERY Imre: *Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. Regesta regum stirpis Arpadianae critico diplomatica*. I. kötet 2 füzet. Budapest, 1927.
- THEINER *Vetera monumenta historica Hungarum sacram*. I–II. Ed. THEINER, Augustinus. Romae, 1859.

Szakirodalom

- BALUZE 1693 BALUZE, Étienne: *Vitae paparum Avenionensium*, I. Paris, 1693.
- BARABÁS 2015 BARABÁS Gábor: *A pápaság és Magyarország a 13. század első felében. Pápai hatás – együttműködés – érdekellentét*. (*Thesaurus Historiae Ecclesiasticae in Universitate Quinqueecclesiensi* 5.) Pécs, 2015.
- BEREND 2001 BEREND, Nora: *At the Gate of Christendom. Jews, Muslims and 'Pagans' in Medieval Hungary, c. 1000–c. 1300*. Cambridge, 2001.
- BEREND 2002 BEREND Nóra: *Az 1279-i kun törvények szövege és keletkezési körülményei*. In: *Jászkunság kutatása 2000: Tudományos konferencia a Kiskun Múzeumban*. Szerk. Bánkiné Molnár Erzsébet. Kiskunfélegyháza – Jászberény, 2002. 147–153.
- CSUKOVITS 2012 CSUKOVITS Enikő: *Az Anjouk Magyarországon I. I. Károly és uralkodása (1301–1342)*. Budapest, 2012.
- DENIFLE 1886 DENIFLE, P. Heinrich: *Die päpstlichen Registerbande des 13. Jhs. und das Inventar derselben vom Jahre 1339*. *Archiv für Literatur- und Kirchengeschichte des Mittelalters* 2. (1886), 1–105.
- EHRLE 1885a EHRLE, Franz: *Zur Geschichte des Schatzes, der Bibliothek und des Archivs der Päpste im vierzehnten Jahrhundert*. *Archiv für Literatur- und Kirchengeschichte des Mittelalters* 1. (1885), 1–48., 228–364.

- EHRLE 1885b EHRLE, FRANZ: Das Inventar des päpstlichen Schatzes von Perugia aus dem Jahr 1311. *Archiv für Literatur- und Kirchengeschichte des Mittelalters* 1. (1885), 149–151.
- EHRLE 1890 EHRLE, FRANZ: Historia Bibliothecae Romanorum Pontificum tum Bonifatianae tum Avenionensis, I. Romae, 1890.
- FEG ANGERS Fasti Ecclesiae Gallicanae. Répertoire prosopographique des évêques, dignitaires et chanoines de France de 1200 à 1500. VII. Diocèse d'Angers. Éd. COMTE, François – MATZ, Jean-Michel. Turnhout, 2003.
- FRAKNÓI 1901 FRAKNÓI Vilmos: Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a római Szent-székkal, I. 1000–1417. Budapest, 1901.
- HC I. Hierarchia catholica medii aevi. I. Ed. EUBEL, Konrad. Münster, 1898.
- HODINKA 1916 HODINKA Antal: A római levél- és könyvtárak ismertetése (Előszó). In: Regesta supplicationum: a pápai kérvénykönyvek magyar vonatkozású okmányai. Avignoni korszak. I. Szerk. BOSSÁNYI Árpád. Budapest, 1916. 7–166.
- JULLIEN DE POMMEROL – MONFRIN – WILLIMAN 2001 Bibliothèques ecclésiastiques au temps de la papauté d'Avignon, 2: Inventaires de prélats et de clercs français. Éd. JULLIEN DE POMMEROL, Marie-Henriette – MONFRIN, Jacques – WILLIMAN, Daniel. Paris, 2001.
- KÁDÁR 2009 KÁDÁR Tamás: Megjegyzések, észrevételek I. Károly (Róbert) magyar király házassági és egyéb családi kapcsolatai kérdéséhez. *Turul* 82. (2009), 13–23.
- KLANICZAY 2000 KLANICZAY Gábor: Az uralkodók szentsége a középkorban. Magyar diasztikus szentkultuszok és európai modellek. Budapest, 2000.
- KOVÁCS 2019 KOVÁCS Viktória: Alter ego domini papae Nicolai III. Fülöp fermói püspök, szentszéki legátus magyarországi tevékenysége (1279–1281). In: Varietas delectat. A pápai–magyar kapcsolatok sokszínűsége a 11–14. században. Szerk. Kiss Gergely. (DeLegatOnline Könyvek 1.) Pécs, 2019. 117–166.
- KRISTÓ 2005 KRISTÓ Gyula: Károly Róbert családja. *Aetas* 20. (2005:4.), 14–28.
- LANGÓ 2006 LANGÓ Péter: Kun László kun törvényei. Megjegyzések a kunok jogállásáról a középkori magyar források tükrében. In: Jászok és kunok a magyarok között. Ünnepi kötet Bánkiné Molnár Erzsébet tiszteletére. Szerk. BATHÓ Edit – UJVÁRY Zoltán. Jászberény, 2006. 60–77.
- MALÉTH 2020 MALÉTH Ágnes: A Magyar Királyság és a Szentszék kapcsolata I. Károly korában (1301–1342). (DeLegatOnline Könyvek 2.) Pécs, 2020.
- MENZEL 2006 MENZEL, Michael: Ludwig der Bayer. Der letzte Kampf zwischen Kaisertum und Papsttum. In: Die Herrscher Bayerns. 25 historische Portraits von Tassilo III. bis Ludwig III. Hrsg. v. SCHMID, Alois – WEIGAND, Katharina. München, 2006. 106–117.
- NORMAN 2010 NORMAN, Diana: Sanctity, Kingship and Succession: Art and Dynastic Politics in the Lower Church at Assisi. *Zeitschrift für Kunstgeschichte* 73. (2010:3), 297–334.

- PALOZZI 2013 PALOZZI, Luca: Talenti provinciali. Il cardinale francescano Gentile Partino da Montefiore e un'aggiunta alla scultura umbra del Trecento. In: *Civiltà urbana e committenze artistiche al tempo del maestro di offida (secoli XIV–XV). Atti del convegno di studio svoltosi in occasione della XXIII edizione del Premio internazionale Ascoli Piceno* Ed. MADDALO, Silvia – LORI, Isa. Roma, 2013. 243–266.
- PROKOPP 1997 PROKOPP Mária: Simone Martini: a Szt. Erzsébet-kápolna faliképei az assisi Szt. Ferenc-bazilika alsó templomában. *Ars Hungarica* 25. (1997: 1–2.), 47–55.
- SCHÄFER 1914 SCHÄFER, K. H.: Die Ausgaben der apostolischen Kammer unter Benedikt XII., Klemens VI., und Innocenz VI (1335–1362). Paderborn, 1914.
- SROKA 1994 SROKA, Stanisław A.: Ki volt Károly Róbert első felesége? *Aetas* 9. (1994: 1.), 187–193.
- VESZPRÉMY 1989 VESZPRÉMY László: Egy Árpád-kori ferences kézirat Assisiben. *Ars Hungarica* 17. (1989:1), 91–96.
- WENCK 1885 WENCK, Karl: Über päpstliche Schatzverzeichnisse des 13. und 14. Jahrhunderts und ein Verzeichniss der päpstlichen Bibliothek vom Jahre 1311. *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung* 6. (1885), 270–286.